

LÄNSSTYRELSEN
UPPSALA LÄN

Uppföljning av miljö kvalitetsmålen¹ för Uppsala län 2015

Ett miljö kvalitetsmål, Bara naturlig försurning, bedöms möjligt att nå till 2020 i länet. För att övriga miljö kvalitetsmål ska nås i Uppsala län krävs ytterligare styrmedel och åtgärder inom många områden. Frisk luft bedöms utvecklas i positiv riktning, övriga har en neutral eller negativ utveckling.

---

¹ Miljö kvalitetsmålet *Levande skogar* är uppföljd och beslutat av Skogsstyrelsen

Sammanfattning för Uppsala län

Utsläppen av försurande ämnen minskar inte i tillräcklig omfattning, men den kalkhaltiga jorden i länet minskar effekterna i naturen. Därmed bedöms målet möjligt att nå till 2020 i länet. Åtgärder för Frisk luft är vidtagna som bedöms påverka målet i positiv riktning, dock inte tillräckligt för att nå målet till 2020. Vad gäller ozonskiktet visar vetenskapliga rön att uttunnningen har börjat avta.

Uppsala län är en expansiv region där befolkningen och transportsektorn förväntas öka. Effektiva transportlösningar, miljöhänsyn och krav på energieffektivitet i upphandling är viktiga åtgärdsområden för att nå målet Begränsad klimatpåverkan.

Exploatering av mark- och vattenresurser ökar i regionen. En sammanhållen fysisk planering är därför en förutsättning för hållbar förvaltning av resurserna. Detta påverkar måluppfyllelsen av flera miljö kvalitetsmål, däribland God bebyggd miljö och Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Myllrande våtmarker, Levande skogar och Ett rikt växt- och djurliv bedöms som svåra att nå trots de restaurerings- och skyddsinsatser som görs. Länet förlorar biologiskt mångfald varför utvecklingen bedöms som negativ för Ett rikt växt och djurliv. Måluppfyllelsen påverkas också av att naturens återhämtning i många fall är långsam. måluppfyllelsen.

Arbete med att förbättra vattenkvaliteten i länets vattenmiljöer pågår i samarbete med länets kommuner och markägare. Ett nytt åtgärdsprogram för att förbättra vattenkvaliteten har tagits fram. Åtgärdsprogrammet kommer på sikt verka positivt för många miljö kvalitetsmål däribland Levande sjöar och vattendrag, Hav i Balans samt levande kust och skärgård, Ingen övergödning och Giftfri miljö. De vattenråd som finns i länet ger också markägare möjlighet att arbeta för en bättre vattenkvalitet.

Sanering av förorenade områden, förebyggande tillsyn och information till företag och invånare är viktiga förutsättningar för att minska utsläppen av kemikalier till miljön, och för att uppnå Giftfri miljö såväl som Grundvatten av god kvalitet.

Länsstyrelsen har följt upp men inte bedömt måluppfyllelse för Begränsad klimatpåverkan, Skyddande ozonskikt och Säkert strålmiljö. För dessa mål gäller den nationella bedömningen.

Tidigare regionala miljömål

- [Redovisning av regionala miljömål 2012 \(PDF-fil, 5 MB\)](#)
- [Redovisning av regionala miljömål 2011 \(PDF-fil, 5 MB\)](#)

1. Begränsad klimatpåverkan

De största klimatpåverkande utsläppen i länet kommer från energi- respektive transportsektorerna. Klimatpåverkan från energisektorn bedöms att minska fram till 2020. Trenden att körsträckan med personbil per person minskat under flera år, bröts under 2014.

Resultat

De klimatpåverkande utsläppen har successivt minskat i länet sedan 1990, framförallt beroende på minskad användning av fossila bränslen för uppvärmning.

Transporterna och energiförsörjningen ger upphov till vardera cirka 35 procent av länets klimatpåverkande utsläpp. Jordbrukssektorn står för drygt 15 procent av utsläppen och arbetsmaskinerna för knappt 10 procent. Utsläppen från industriprocesserna, avfall och avlopp samt lösningsmedelsanvändningen står tillsammans för endast några enstaka procent.

En stor del av de klimatpåverkande utsläppen från trafiksektorn i länet orsakas av en omfattande genomfartstrafik som i allt väsentligt inte påverkas av åtgärder som syftar till ändrade trafikbeteenden i länet. Trenden att antalet körda mil per invånare och år har minskat sedan 2000 bröts under 2014. Detta tillsammans med en kraftigt förväntad befolkningstillväxt i länet kräver omfattande insatser för att begränsa utsläppen från transportsektorn.

I länet drivs regionbussarna med fossilfria bränslen till 8 procent och stadsbussarna i Uppsala kommun till 49 procent. Totalt innebär det att busstrafiken i länet drivs till 18 procent med fossilfria bränslen. Inkluderas den regionala tågtrafiken som uteslutande drivs med fossilfri el drivs länets kollektivtrafik till drygt 23 procent med fossilfria bränslen.

Några exakta siffror för länet finns inte för klimatpåverkan orsakade av privata flygresor eller konsumtion av kött och andra produkter, men avviker sannolikt inte från landet i sin helhet med ökande utsläpp från dessa områden.

Analys och bedömning av miljökvalitetsmålet

De största klimatpåverkande utsläppen i länet kommer från energi- och transportsektorerna. Koldioxidutsläppen från energisektorn orsakas till övervägande del av förbränning av torv vid värmeverket i Uppsala samt av plastinnehållet i bränslet i avfallsförbränningsanläggningen. En väsentlig minskning av de klimatpåverkande utsläppen från energisektorn förväntas i samband med att ett nytt värmeverk ska vara färdigt senast 2020 då torven kommer att bytas mot förnybara bränslen. En viss olje användning kommer dock under de närmaste åren att finnas kvar som spets- och reservkraft, men behöver på sikt avvecklas. Ett orosmoln är dock den ökade användningen av plast i samhället, vilket i sin tur leder till ett ökat plastinnehåll i avfallsbränslet och därmed ökade koldioxidutsläpp från avfallsförbränningen.

För att lyckas med att minska klimatpåverkan från transportsektorn krävs ett gemensamt globalt klimatåtagande, kraftiga nationella styrmedel, ett omfattande regionalt och kommunalt arbete samt ändrade beteendemönster. För att minska utsläppen från transportsektorn på regional nivå krävs betydligt effektivare transportlösningar med väsentligt fler resor med kollektivtrafik samt en övergång till fordon som drivs med förnybara bränslen eller el. En annan förutsättning för att nå miljömålet är att utveckling av förnybara drivmedel sker i tillräcklig omfattning samt att fordonsindustrin utvecklar fordon som kan drivas på dessa bränslen.

En hel del av åtgärdsarbetet kan utföras på regional och kommunal nivå. En förbättrad och utbyggd kollektivtrafik är nödvändig men också en bättre utvecklad infrastruktur där till exempel nybebyggelse planeras längs kollektivtrafikstråken, samt fortsatt utbyggnad av cykelvägar. Miljöhänsyn och krav på energieffektivitet i upphandlingar är också viktiga åtgärdsområden, både i företag och i den offentliga sektorn. Inte minst gäller detta vid upphandling av fordon och transporter.

Ändrade matvanor och minskat matsvinn, samt mer klimatvänliga transporter är viktiga beteendeförändringar för att klimatmålen ska kunna nås

2. Frisk luft

För att nå målet behöver kraftiga åtgärder sättas in, framför allt för att minska utsläppen från trafiken, vilket är den största källan till utsläpp av partiklar och kväveoxider i Uppsala län.

Resultat

I Uppsala län är de största problemen med luftföroreningar kopplade till höga halter av partiklar (PM10) och kvävedioxid i Uppsala stad. Länsstyrelsen fastställde den 24 november 2006 Uppsala kommuns förslag till åtgärdsprogram för att klara EU:s miljökvalitetsnormer (MKN) för partiklar och kvävedioxid. Uppsala kommun kompletterade våren 2009 åtgärdsprogrammet med en åtgärdsplan för 2009-2010.

Miljökvalitetsnormerna för luftkvalitet har inte uppnåtts under den sexårsperiod som gått sedan åtgärdsprogrammet fastställdes 2006. Under åren 2013 och 2014 omprövas därför åtgärdsprogrammet och i februari 2015 fastställdes åtgärdsprogrammet av Länsstyrelsen (1).

Partiklar (PM10) och kvävedioxid

Under år 2014 liksom under åren 2013 och 2012 klarades miljökvalitetsnormen för partiklar (PM 10) i Uppsala stad. Dygnsnormen överskreds med 5 av tillåtna 35 dygn. Årsmedelvärdet har i likhet med tidigare år inte överskridits (2, 3).

År 2014 klarades dygnsnormen för kvävedioxid genom endast ett överskridande av tillåtna sju dygn. Inte heller årsmedelvärdet överskreds under 2014 (3).

Halterna av PM10 vid mätstationen på Kungsgatan i Uppsala uppvisar en minskande trend både med avseende på års- och dygnsmedelvärden. För kvävedioxid var årsmedelvärdet lägre under år 2014 än tidigare år dock är mätserien för kort för att få en säker trend. Även mätserien för dygnsmedelvärden är för kort för att ge en säker trend (3).

Bensen

Bensen mäts inte varje år eftersom halterna i regionen är relativt låga. Halterna av bensen i bakgrundsmiljön (de halter som boende i tätorter normalt utsätts för) har sjunkit kontinuerligt sedan år 1999. År 2003 beräknades halterna ligga på mellan 0,5-1,0 mikrogram per kubikmeter. Vid mätning erhöles något högre halter vid Kungsgatan i centrala Uppsala, 2,3 mikrogram per kubikmeter (4).

Uppsala län har som helhet dock haft en svagt sjunkande trend sedan 2003. Den senaste mätningen, från 2007, visar att man då hade en genomsnittlig halt bensen i luften på 0,9 mikrogram/m³ (5).

Marknära ozon och korrosion

Halterna av marknära ozon är höga i hela Sverige och så även inom länet. Kulturföremål och husfasader vittrar sönder snabbare på grund av luftföroreningar, men det saknas underlag för att bedöma i vilken omfattning detta sker i Uppsala län (3).

Butadien och formaldehyd

Underlag saknas för butadien och formaldehyd.

Analys och bedömning

Målet är inte möjligt att nå 2020 med idag beslutade styrmedel. De preciseringar som är svårast att nå är de som gäller PM10 och kvävedioxid längs vissa gatuavsnitt i Uppsala stad. Idag pågår ett intensivt arbete med att klara MKN för PM10 och kvävedioxid i Uppsala stad. Trots att många åtgärder har vidtagits för att få ner halterna av dessa föroreningar så överskrider MKN eller riskerar MKN att överskridas under år med ogynnsam väderlek. Då preciseringarna i miljömålet innebär betydligt lägre halter än de som gäller för MKN är det inte troligt att miljö kvalitetsmålet i Uppsala stad kommer att nås före år 2020.

Uppsala kommuns arbete med uppdateringen av åtgärdsprogrammet för att klara MKN för PM10 och kvävedioxid resulterade i ett nytt åtgärdsprogram som fastställdes av Länsstyrelsen under februari 2015. Det nya programmet kommer att innebära att ytterligare åtgärder kommer att sättas in (1).

Biltrafiken är den största källan till bensenutsläpp eftersom bensen innehåller bensen. Bensen är även en av de lättflyktiga kolväteföreningar (VOC) som kan frigöras vid förbränningsprocesser. Den minskande trenden beror sannolikt främst på miljöklassning av bensen (lägre bensenhalter) men även ny motorteknik samt åtgärder för att minska avdunstningsförluster från bilar och bensindistribution har också haft betydelse [6]. Utifrån tidigare gjorda mätningar samt den kartläggning som gjordes av bensen i Stockholm och Uppsala län 2003 bedöms MKN klaras i hela länet. Nationella miljö kvalitetsmålet för bensen klaras i urban bakgrundsluft i Stockholm enligt mätningar år 2011 [2]. Då förhållandena är likartade eller bättre i Uppsala (mindre stad och mindre utsläpp från fordonstrafik) så bör detta mål klaras i urban bakgrundsluft även i Uppsala.

Det intensiva arbete som idag pågår i Uppsala kommun för att klara MKN för PM10 och kvävedioxid i kombination med tidigare förbättringar vad gäller till exempel lättflyktiga kolföreningar är positiv för miljön och kan på sikt leda till att halterna av luftföroreningar kommer att minska i länet. Detta innebär att förutsättningarna att klara miljö kvalitetsmålet kommer att öka och att inflytandet av väderberoende faktorer kommer att minska.

Referenser

1. Omprövning av Åtgärdsprogram för kvävedioxid och partiklar (pm10) i Uppsala.
<http://bygg.uppsala.se/contentassets/e89d28a46e664b5a963e122e3639eee3/atgardsprogram-for-luft-2014-2021.pdf>
2. Luftkvalitet i Stockholms och Uppsala och Gävleborgs län. SLB-ANALYS, april år 2013, LVF 2014:1 http://www.slb.nu/slb/rapporter/pdf8/lvf2014_001.pdf
3. Luftkvalitet inom Östra Sveriges luftvårdsförbund SLB-ANALYS, maj år 2015, LVF 2015:1 http://slb.nu/slb/rapporter/pdf8/lvf2015_001.pdf
4. <http://www.slb.nu/lvf/pdf/bensenkarta/2003/uppsala.pdf>
5. <http://www.miljomal.se/Miljomalen/Alla-indikatorer/Indikatorsida/Dataunderlag-for-indikator/?iid=25&pl=2&t=Lan&l=3>
6. Luftguiden Handbok om miljökvalitetsnormer för utomhusluft.
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer6400/978-91-620-0178-0.pdf?pid=13069>

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

POSITIV Utvecklingen i miljön är positiv. Under de senaste åren har betydelsefulla insatser i samhället skett som bedöms gynna miljötillståndet och/eller det går att se en positiv utveckling i miljötillståndet nu och framåt de närmaste åren.

3. Bara naturlig försurning

Uppsala län har mindre problem med försurning än landet i övrigt. Det beror på att de kalkrika jordarna som täcker länet ger marken, sjöar och vattendrag ett naturligt gott skydd mot effekten av försurande nedfall. Mer än 80 procent av länets skogsmark har låg eller måttlig surhetsgrad.

Resultat

Försurning är inget miljöproblem i Uppsala län. Detta beror på den kalkrika jordart som täcker Uppsala län och som ger ett gott skydd mot försurning. Nedfallet av försurande ämnen är däremot inte mindre över Uppsala län än i övriga delar av Sverige. Snarare finns risken att det är något högre än genomsnittet, beroende på att regionen är tätbefolkad och har en hög tillväxt.

Analys och bedömning

Målet nås med i dag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2020, men det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Några få energi- och industrianläggningar i länet dominerar de försurande utsläppen av svaveldioxid, bland annat förbränning av torv. I samband med att ett nytt värmeverk, som använder förnybara bränslen istället för torv, tas i bruk år 2020 förväntas utsläppen av svaveldioxid minska. Markanvändningens bidrag till försurningen är förhållandevis liten i länet. På grund av jordartens buffrande egenskaper kan man inte utläsa att effekterna av försurande utsläpp och nedfall påverkar miljötillståndet i någon tydlig riktning.

Försurande ämnen gör att material vittrar snabbare, till exempel byggnader, konstruktioner och kulturhistoriskt värdefulla föremål. I mark påverkas rörledningar och fornlämningar. Tyvärr saknas kunskap om hur Uppsala läns fornlämningar påverkas av försurande nedfall. EU:s utsläppsdirektiv har bidragit till minskade utsläpp av försurande ämnen, vilket gör att belastningen över länet minskar. Eftersom regionen är under stark tillväxt och expansiv är det dock fortsättningsvis viktigt att energi-, industri- och vägtrafiksektorn fortsätter att minska sina utsläpp av svaveldioxid och kväveoxider så att inte problem uppstår.

Sammantaget medför detta att målet bedöms möjligt att nå med beslutade styrmedel och åtgärder genomförda till 2020.

Bedömning av miljökvalitetsmålet

JA Målet nås med idag beslutade styrmedel och med åtgärder genomförda före 2020

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren

4. Giftfri miljö

Mängden hälso- och miljöfarliga ämnen ökar. Ytterligare styrmedel och resurser krävs för att minska förekomst och spridning i miljön. Arbetet med att fasa ut och öka kunskapen om farliga ämnen samt att genomföra åtgärder för att minska effekterna av tidigare utsläpp går långsamt framåt.

Resultat

Flera kommuner i länet jobbar aktivt för att nå målet Giftfri miljö. Heby, Tierp, Enköping och Uppsala jobbar exempelvis förebyggande för att minska spridningen av kemiska ämnen till miljön. Fem av länets kommuner; Knivsta, Uppsala, Enköping, Håbo och Tierp arbetar med åtgärder för en giftfri förskola. I Uppsala har kommunens fastighetsbolag beslutat att så långt som möjligt byta ut PVC-mattor i skolans- och förskolans lokaler. Hållbar upphandling för en giftfri miljö är ett etappmål i Uppsala kommuns miljö- och klimatprogram (1). Håbo kommun har under 2015 antagit en miljöstrategi där en av prioriteringsinriktningarna är att bli en giftfri och resurseffektiv kommun (2). Knivsta kommun har prioriterat utredning och åtgärder av förorenade områden och schaktmasshantering vid stadsutveckling. Knivsta kommun är även först ut i Sverige med att rena sitt avloppsvatten med avseende på läkemedelsrester(3). Landstinget i Uppsala län arbetar systematiskt med kemikaliefrågor i syfte att minska spridningen av farliga ämnen till naturen samt för att säkra verksamhetens hantering av farliga kemikalier. Ett prioriterat målområde i landstingets miljöprogram åren 2015-2018 är Hälsosam och giftfri miljö (4).

I Uppsala län finns sedan ett par år en kemikaliegrupp bestående av Länsstyrelsen, Landstinget, Uppsala kommun, Uppsala universitet och SLU. Syftet med gruppen är att samarbeta avseende kemikaliefrågor och under 2015 har arbetet bland annat inneburit kompetensutbyte och planering av ett seminarium om dricksvatten.

Länsstyrelsen i Uppsala län har identifierat cirka 3600 förorenade markområden i länet. Av dessa har 916 platser tilldelats en särskild riskklass enligt MIFO-metodiken (5). 79 platser har bedömts tillhöra riskklass 1 (mycket stor risk) och 312 platser riskklass 2 (stor risk). 393 objekt är prioriterade för undersökningar och hittills har mer än 150 förorenade områden åtgärdats i länet.

Under året har analys av perfluorerade alkylsyror (PFAS) genomförts i utvalda grund- och ytvatten samt i utter. Analys av miljögifter i kustfisk har också genomförts. Resultat från analyserna är dock inte klara än. Länets vattenförekomster har ett generellt problem med för höga halter kvicksilver och polybromerade difenyletrar vilket gäller samtliga vatten i Sverige. I länets kustvatten förekommer förhöjda halter av metaller, dioxiner och flera andra organiska miljögifter. I vissa av länets sjöar och vattendrag förekommer även miljögifter i halter över gällande gränsvärden (6).

Ett pilotprojekt har påbörjats av Stockholm International Water Institute (7) och aktörer från läkemedelsbranschen, landsting och myndigheter i Uppsala i syfte att utveckla rekommendationer för minskade utsläpp av läkemedelsrester till vatten (8)

Analys och bedömning

Målet inte är möjligt att nå till år 2020 med i dag beslutade styrmedel. Förutsättningarna att nå målet har dock förbättrats genom skärpt lagstiftning inom EU och internationellt samt genom ett intensifierat arbete hos viktiga regionala samhällsaktörer. Fler ämnen omfattas av begränsningar men nya kemikalier fortsätter att introduceras på marknaden och användningen ökar ständigt. Stor okunskap råder kring ämnens sammanvägda effekter, så kallade cocktaileffekter. Arbetet med att fasa ut prioriterade kemikalier och att åtgärda förorenade markområden går för långsamt och det kommer att ta lång tid innan åtgärderna ger mätbara effekter i miljön. Att få bättre kunskap om miljögifters förekomst, spridning och effekter på människor och miljö är mycket angeläget. Halterna av vissa välkända och sedan länge begränsade miljögifter har minskat under senare år men totalt sett ökar mängden hälso- och miljöfarliga ämnen i samhället. De sprids via punktkällor som exempelvis nedlagda industrier, miljöfarliga verksamheter och reningsverk men även från diffusa utsläpp från varor, transporter och byggmaterial. Livsmedelsproduktionen bidrar också till att kemiska ämnen som bekämpningsmedel och konstgödsel sprids i miljön.

Uppsala län tillhör en expansiv region med ökande befolkning, en bredd av verksamhetsutövare och industrier samt en hög tillväxttakt. En effekt av detta är ökad användning och spridning av potentiellt miljöförorenande ämnen. Förutsättningarna för att nå målet giftfri miljö har i viss mån ökat genom ett större fokus på miljögifter hos viktiga samhällsaktörer genom regionala styrmedel, strategiska planer och miljömålsarbete.

Kunskapen om miljögiftssituationen i länets sjöar, vattendrag och kustvatten är bristfällig och fortfarande saknas i många fall tillräckligt underlag för att kunna bedöma den kemiska statusen i länets vattenförekomster. Ytterligare undersökningar och övervakning behövs för att kunna göra en väl underbyggd bedömning.

Uppsala län har en hög andel ekologisk djurhållning och den KRAV-certifierade djurhållningen har fortsatt öka de senaste åren. Ekologisk djurhållning förutsätter ekologisk växtodling för att förse djuren med egenproducerat ekologiskt foder. Vid sådan odling ersätts kemiska bekämpningsmedel och konstgödsel med andra åtgärder vilket minskar spridningen av farliga kemiska ämnen. Den allt större efterfrågan av närproducerad och ekologisk mat från marknaden kan bidra till ökad ekologisk odling och därmed en minskad användning av bekämpningsmedel. Den ekologiska odlingen i Uppsala län har dock minskat lite på senare år vilket kan bero på att flera finansiella stöd förändrats.

I länet görs många insatser för att nå miljökvalitetsmålet men det behövs ytterligare insatser inom bland annat tillsyn och prövning enligt befintlig lagstiftning, översyn av befintliga tillstånd och kontrollprogram samt efterlevnad av miljökvalitetsnormer för vatten. Arbetet med att

undersöka och åtgärda förorenade områden går framåt men takten behöver öka för att miljökvalitetsmålet ska kunna nås regionalt.

Referenser

1. Uppsala kommuns miljö- och klimatprogram
<http://www.uppsala.se/sv/Boendemiljotrafik/Miljo--halsa/Miljo--och-klimatprogrammet/>
2. <http://www.habo.se/bygga-bo-och-miljo/klimat-och-miljo/miljostrategi.html>
3. http://www.nyteknik.se/nyheter/bioteknik_lakemedel/lakemedel/article3939570.ece
4. Miljöprogram Landstinget Uppsala Län 2015-2018
5. <http://www.naturvardsverket.se/Om-Naturvardsverket/Publikationer/ISBN/4000/91-620-4947-X/>
6. Databasen VISS, <http://www.viss.lansstyrelsen.se>
7. <http://www.siwi.org/>
8. <http://www.swedishwaterhouse.se/en/cluster-groups/water-pharmaceuticals/>

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren

5. Skyddande ozonskikt

De senaste 20 åren visar en positiv trend i minskningar av utsläpp av ozonnedbrytande ämnen. Fortfarande krävs dock tydlig information till företag och allmänhet om hur man bäst tar hand om avfall som innehåller ozonnedbrytande ämnen.

Resultat

Användningen av ozonnedbrytande ämnen har minskat kraftigt eller upphört helt i Sverige. Freonen HCFC finns fortfarande kvar i vissa kylanläggningar, men minskar från år till år. Freonen CFC finns i isoleringsmaterial i byggnader, rör och markisolering. Dessa utsläpp minskas med hjälp av lagen om deponeringsförbud för brännbart material. I nya plan och bygglagen har det införts en skärpning beträffande hantering och omhändertagande av farligt avfall, till exempel isoleringsmaterial som innehåller CFC. I Uppsala län tycks denna skärpning ännu inte i någon högre grad påverkat hanteringen av sådan isolering och därmed troligen inte heller utsläppen av CFC via denna typ av material (personlig kommunikation Uppsala kommun). Länsstyrelsen har vid ett tillsynsvägledningsmöte med ett antal miljöchefer från kommuner inom Uppsala län aktualiserat betydelsen av att omhänderta rivningsavfall innehållande CFC på ett korrekt sätt och vilken lagstiftning som reglerar hanteringen.

Analys

Ozonnedbrytande ämnen kommer troligen att finnas kvar i produkter långt efter att de producerats. Utsläppen är därför starkt beroende av hur vi omhändertar vårt avfall. Fortfarande förekommer olagliga tippningar i skog och mark. Även om länet bidrar med mycket små utsläpp så påverkar våra utsläpp ändå ozonskiktet i ett globalt perspektiv.

6. Säker strålmiljö

För att på sikt kunna vända trenden av ökande fall av hudcancer i länet behövs förändrade solvanor. Länsstyrelsen bedömer att det sker mest effektivt genom information om sunda solvanor, föredragsvis redan i skolan. Det är också angeläget med en fortsatt satsning på radonfrågorna.

Resultat

Radioaktiva ämnen

Uppsala län har naturligt högre halter uran i berggrunden jämfört med riksgenomsnittet, vilket kan ge upphov till höga radonhalter. Alla länets kommuner informerar på sina webbsidor om radon i inomhusluften i bostäder och vart man kan vända sig för att mäta den. Uppsala kommun kontrollerar radonmätningar i tillsynen över bland annat skolor, förskolor och vårdboende samt erbjuder en e-tjänst där allmänheten kan söka fram var i kommunen radonmätningar har genomförts.

Tidigare har Länsstyrelsen löpande handlagt ansökningar om statliga stöd för radonsanering av småhus. Länsstyrelsen har också genomfört informationskampanjer om hur man kan mäta och åtgärda radon. Bidraget för radonsanering upphörde att gälla vid utgången av 2014, enligt beslut från regeringen. Det går därför inte längre att ansöka om bidrag för detta. Fortfarande har småhusägare möjlighet till skattelättnad för en radonåtgärd genom så kallat ROT-avdrag.

Halterna av cesium i naturen som härstammar från Tjernobylolyckan avklingar sakta. Mätning av cesiumhalter pågick som ett tidsbegränsat projekt under hösten och vintern 2005 i Älvkarleby och Tierps kommuner. Uppsala kommun följer fortfarande utvecklingen genom cesiummätningar på fyra förbestämda platser i kommunen.

UV-strålning

Kommunerna har sedan augusti år 2007 ansvar för tillsyn över solarier och utövar i allmänhet årlig tillsyn över dessa. Flera av länets kommuner har tagit bort solarier från kommunägda anläggningar. Behovet av skuggiga platser på skolgårdar för att minska barnens exponering för UV-strålning börjar uppmärksammas både i tillsynsarbetet och i den fysiska planeringen.

Elektromagnetiska fält

Länsstyrelsen bevakar frågan i granskningen av den kommunala planeringen, bland annat avseende avståndet mellan nybyggnation och kraftledningar.

Analys och bedömning

Radioaktiva ämnen

Fler bostäder behöver saneras från radon för att målet ska kunna nås. Länsstyrelsen bedömer att stöd för radonsanering är ett viktigt ekonomiskt styrmedel för ökad måluppfyllelse. Länsstyrelsens bedömning är att de informationskampanjer som Länsstyrelsen bedrivit, bland annat under 2014, har bidragit till ett ökat intresse att mäta och åtgärda radon både bland småhusägare och bland bostadsrättsföreningar. Radon luktar inte, syns inte och smakar ingenting. Att göra en radonmätning är det enda sättet att ta reda på om det finns i ett hus. Därför är det angeläget att styrmedel finns för att en aktiv och riktad information om radon även fortsättningsvis kunna ges.

UV-strålning

Antalet nya fall av hudcancer i länet visar en klart ökande trend över tid, även om antalet för enskilda år varierar. Under 2013 minskade antalet fall av malignt melanom marginellt. Trots minskningen ligger förekomsten över riksgenomsnittet, medan antalet fall av skivepitelcancer ligger under. Skivepitelcancer är en mindre farlig hudcancerform än malignt melanom och är sällan dödlig.

Vad ökningen över tid beror på är svårt att analysera eftersom det kan ta upp till 30 år innan en cancer börjar utvecklas. En möjlig förklaring kan vara att människor inte har förändrat sina solvanor i tillräcklig utsträckning. Uppsala län är ett av Sveriges snabbast växande län, vilket gör att ökningen av antalet fall även kan bero på att befolkningen ökar. För att minska antalet hudcancerfall i länet behöver information om riskerna med solning intensifieras. För att ändra befolkningens beteende på längre sikt bör frågan tas upp i skolundervisningen.

7. Ingen övergödning

Övergödningen i sjöar, vattendrag och hav är ett stort miljöproblem i Uppsala län. Utsläppen från reningsverk, enskilda avlopp, dagvatten och jordbruk orsakar algbloomning och försämrade vattenkvalitet. Den snabba tillväxttakten i regionen ställer stora krav på en god vattenplanering.

Resultat

Övergödning är ett stort miljöproblem i Uppsalas sjöar, vattendrag och kustområden. Enligt de bedömningar som Länsstyrelsen har gjort är 52 procent av sjöarna, 51 procent av vattendragen och 100 procent av kustområdena påverkade av övergödning. Dessa vatten uppnår inte kraven i EU:s vattendirektiv avseende ekologiska värden, det vill säga uppnår inte god ekologisk status.

Det är svårt att utläsa några trender i fosfor- och kvävebelastningen. Naturliga variationer som nederbörds mängd och flöden har stort inflytande på transporterad mängd. Beräkningar av fosfortransporter i de större åarna visar att fosfortransporten måste minska med åtskilliga ton för att preciseringen god ekologisk status ska uppnås.

De viktigaste åtgärderna för att minska övergödningen är minskat näringsläckage från jordbruket, enskilda avlopp, dagvatten och reningsverk. Länets kommuner arbetar med tillsyn av enskilda avlopp och med att ta fram VA-planer. Det är positivt att avlopps- och dagvattenfrågorna i större utsträckning beaktas i det kommunala planarbetet. Det kommer att ta tid innan kommunernas VA-planer får genomslag i de urbana vattenmiljöerna. Allt fler lantbrukare blir medvetna om hur de kan minska näringsläckaget från sina marker. Från Länsstyrelsens sida pågår ett aktivt arbete för att bilda grupper som jobbar tillsammans i avrinningsområden med stor andel jordbruksbelastning. Strukturkalkning, fosfordammar och kalkfilterdiken är möjliga åtgärder som kan få stor effekt på fosforläckaget från jordbruksmark.

Aktionsplanen för Östersjön, BSAP, har som mål att återställa Östersjöns näringsstatus till den som rådde under 1950-talet. Planen baseras på officiella utsläppssiffror i Östersjöländerna och en beräkningsmodell som utgick från de bästa kunskaperna man hade då. BSAP innebär att länderna har åtagit sig olika stora minskningsbeting för kväve och fosfor, dessa är dock inte är juridiskt bindande. Havet bedöms idag inte uppnå god miljöstatus enligt havsmiljöförordningen.

Analys och bedömning

Länsstyrelsen bedömer att målet inte är möjligt att uppnå till 2020. Övergödningen är ett av de största miljöproblemen i länet och tillräckliga styrmedel för att uppnå målet saknas. Det finns åtgärder som teoretiskt skulle kunna leda till att målet uppnås, men styrmedel för att genomföra åtgärderna saknas, liksom finansieringsmöjligheter. Utvecklingen för miljömålet är neutral. Flera stora åtgärdsprojekt har påbörjats men det förväntas ta lång tid innan effekterna av dessa åtgärder får fullt genomslag i miljön. Exempel på kostnadseffektiva åtgärder i jordbruket är strukturkalkning, anpassade skyddszoner och fosfordammar. Kommunala VA- och

dagvattenplaner, med strategier för dagvattenhantering, dricksvattenförsörjning och avloppshantering, är viktiga planeringsunderlag i en expansiv region som Uppsala län och Mälardalen. Arbetet med att förbättra enskilda avlopp förväntas på sikt också minska övergödningen.

En av preciseringarna för miljökvalitetsmålet är att sjöar, vattendrag, kustvatten och grundvatten uppnår minst god status för näringsämnen enligt förordningen (2004:660) om förvaltning av kvaliteten på vattenmiljön. Länsstyrelsens arbete med ett åtgärdsprogram för att uppnå minst god ekologisk status pågår. Det krävs ytterligare åtgärder och styrmedel för att uppnå miljökvalitetsmålet. Tillämpningen av de miljökvalitetsnormer som gäller i vatten behöver tydliggöras och implementeras.

Det åtgärdsprogram för förbättrad vattenkvalitet som fastställdes 2009 har omarbetats och reviderats. Det nya åtgärdsprogrammet ska beslutas i december 2015. I arbetet med att ta fram det nya åtgärdsprogramet har länsstyrelserna tagit fram fördjupade, mer detaljerade underlag. I dessa underlag finns tabeller med åtgärder redovisade. Åtgärdernas respektive kostnadseffektivitet anges också i programmet. I de flesta områdena täcker de föreslagna åtgärderna teoretiskt det beräknade förbättringsbehovet för fosfor. Undantag utgör kusten och Mälarens bassänger, där åtgärdsbehovet är större än den beräknade effekten av möjliga åtgärder. En del åtgärder är redan påbörjade och dialogen med kommunerna vad gäller planprocessen, dagvattenfrågor och tillsynsverksamheten är positiv.

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.

8. Levande sjöar och vattendrag

I Uppsala län är vattendragen ofta rensade och övergödning påverkar drygt hälften av länets vattendrag. Majoriteten av sjöarna är sänkta, cirka hälften övergödda och många tidigare sjöar är torrlagda. Utsättning av främmande arter och stammar riskerar att påverka den biologiska mångfalden negativt

Resultat

De allra flesta sjöarna i Uppsala län är påverkade av sänkning som gjorts historiskt. Detta betyder bland annat att sjöarna blivit grundare, igenväxningstakten ökar och sjöarnas livslängd förkortas. Dessutom är övergödningspåverkan i de flesta fall stor på de sänkta sjöarna eftersom de oftast omges av produktiv jordbruksmark. Skälet till sjösänkningarna var i regel att skapa större areal jordbruksmark. I samband med bristen på jordbruksmark i slutet på 1800-talet torrlades ungefär hälften av de sjöar som då fanns.

Uppsala län domineras i stor utsträckning av bördiga uppodlade lerjordar, där tidigare sjöar och våtmarker har sänkts eller dikats ut. Detta har skett genom att vattendragen rätats, sänkts, breddats och rensats för att öka deras förmåga att snabbt leda bort allt vatten. Värdefull odlingsmark har vunnits på bekostnad av naturvärden och landskapets flödesutjämnande förmåga. Uträtningen av vattendrag och utdikning av tidigare våtmarker innebär att närsalter transporteras ut i vattendragen, Mälaren och havet. Utdikningarna har inte alltid gett den eftertraktade jordbruksmarken i tillräckligt stor utsträckning. I dessa lägen kan det finnas möjlighet att återskapa sjöar eller våtmarker.

Huvuddelen av Uppsala läns vattendrag, knappt 90 %, är fysiskt påverkade. Exempel på påverkan i vattendragen är markavvattning, grävningar, brukad mark eller tätorter i vattendragets närhet. Detta har förändrat vattendragens utbredning och läge, och därmed även förändrat levnadsvillkoren för de organismer som lever i vattendragen. Följderna blir att levnadsvillkoren förändras för de arter som lever i vattendragen. Till exempel kan yngellokalerna och vandringsmöjligheter för fisk förändras, det påverkar då möjligheterna för arter att fortleva i dessa miljöer.

Flera av länets vattenmiljöer med höga naturvärden har skyddats som naturreservat och/eller Natura 2000. Åtgärdsarbetet med att få bort vandringshinder och att restaurera skadade åsträckor går långsamt framåt.

För att nå målet behöver även miljömålen Ingen övergödning och Giftfri miljö uppnås.

Analys och bedömning

Det är inte möjligt att nå miljökvalitetsmålet till 2020, med i dag beslutade styrmedel. Det går inte att utläsa någon tydlig utvecklingstrend för tillståndet i länets sjöar och vattendrag.

Vattenförvaltningen pekar på mycket stora utmaningar för att nå miljökvalitetsnormen god ekologisk status 2021. Ett nytt åtgärdsprogram för perioden 2015-2021 ska beslutas i december 2015. Åtgärdsprogrammen för vattenförvaltningscykeln 2015-2021 kommer sannolikt att vara ett av de viktigaste styrdokument, inte bara för Levande sjöar och vattendrag utan även för miljömålen Ingen övergödning, Myllrande våtmarker, Hav i balans och Ett rikt odlingslandskap. Länsstyrelserna har tagit fram fördjupade, mer detaljerade underlag för nästa åtgärdsprogram.

För att miljömålet ska kunna nås behöver de areella näringarna bruka landskapet på ett sätt så att naturliga flöden och vattennivåer i landskapet bibehålls. Styrmedel för att anlägga funktionella kantzoner, zoner närmast vattendrag som utgörs av naturliga markslag, behöver tas fram. Rensningar av vattendrag behöver göras på ett sådant sätt att viktiga miljöer inte skadas. Utsättning av främmande arter får inte ske på ett sätt så att den biologiska mångfalden riskerar att ta skada.

Skydd och restaurering av vattendrag

Det finns ett stort behov av restaureringsinsatser i länets vattendrag. Utöver redan skyddade miljöer behövs en översyn och kartläggning av länets värdefulla vatten. En ökad kunskapsnivå om skyddsvärda vatten får till följd att vid nybildande av skyddsobjekt på land kan hänsyn också tas till naturvärden i vatten. Vid skydds- och restaureringsåtgärder beaktas inte alltid kulturvärdena i vatten.

Kulturmiljö

Arbetet med restaurering av de mest bevarandevärda kulturmiljöerna i anslutning till vatten är mycket eftersatt. Kunskapsunderlagen avseende kulturmiljöer vid vattenmiljöer är bristfälliga och behöver förbättras genom fältinventeringar. Detta underlag är en förutsättning för att på ett framgångsrikt sätt kunna jobba med restaurering av vattenmiljöer.

Främmande arter

Den främmande arten signalkräfta utgör genom dess spridning av kräftpest, det största hotet mot flodkräftan. Situationen för flodkräftan är mycket allvarlig och det finns endast spillror kvar av arten i länet. Det är nödvändigt med skydd och restaureringsåtgärder för att rädda de få förekomster som finns kvar. En hållbar förvaltning av flodkräftan innebär även informationsinsatser.

Friluftsliv

Tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna är viktig för möjligheterna att värna ett väl fungerande bad- och friluftsliv samt strändernas betydelse för djur- och växtlivet. Länsstyrelsen granskar samtliga kommunala strandskyddsdispenser och bevakar strandskyddsfrågorna i planer enligt plan- och bygglagen. Den kommunala tillämpningen av strandskyddsbestämmelserna fungerar bra. Endast i undantagsfall har Länsstyrelsen överprövat kommunernas beslut. Däremot är tillsynen inte tillräcklig och Länsstyrelsen tillsammans med kommunerna planerar därför ett tillsynsprojekt för strandskydd. Under 2014 avslutade Länsstyrelsen sin översyn av det utvidgade strandskyddet i Uppsala län.

Bedömning av miljö kvalitetsmålet

NEJ Miljö kvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.

9. Grundvatten av god kvalitet

Inom länet finns miljöproblem i form av höga salthalter samt bekämpningsmedel och andra miljögifter. Generellt sett bedöms dock grundvattnet vara av god kvalitet. Mer kunskap om påverkan på grundvattnet behövs och ytterligare insatser krävs för att åtgärda kända problem och undvika framtida risker

Resultat

I Uppsala län, liksom i övriga Sverige, finns problem med förorenat grundvatten, framför allt i jordbruksområden och tätorter. Flera grundvattenförekomster i Uppsala län har dålig vattenkvalitet, främst på grund av höga halter av miljögifter (perfluorerade ämnen, PFAS, och tetrakloreten), bekämpningsmedlet BAM (2,6-diklorbensamid), och klorid. De höga kloridhalterna kommer från vägsalt men finns även naturligt i form av relik saltvatten. Det råder dock brist på kunskap och data för grundvattnet och därför är det svårt att bedöma vilka insatser som bör prioriteras men också om miljöarbetet ger väntat resultat. Exempelvis behövs lagstadgad kontroll av råvatten och ytterligare övervakning av länets grundvatten.

Förbättrad hantering av bekämpningsmedel och bättre avpassad gödsling har minskat jordbrukets påverkan på grundvattnet. På flera platser i länet finns radon naturligt i berggrunden, vilket leder till förhöjda radonhalter i grundvatten och dricksvatten i dessa områden.

Länets kommuner arbetar med att ta fram vattenskyddsområden samt vatten- och avloppsplaner. Vattenskyddsområden kan bidra till minskade halter av bekämpningsmedel och klorid i grundvattnet. Fortfarande pågår stora uttag av naturgrus ur områden som kan vara av vikt för framtida vattenförsörjning.

En ny preliminär bedömning av kvalitet och miljöproblem för länets grundvatten har tagits fram av Vattenmyndigheten. Vattenkvaliteten med avseende på kemiska ämnen, den kemiska statusen, är generellt sett god men sex av länets 74 grundvattenförekomster bedöms inte uppnå god kemisk grundvattenstatus. Den otillfredsställande statusen orsakas av bland annat höga halter av det numera förbjudna ogräsbekämpningsmedlet BAM, miljögifter samt av klorid. Enligt bedömningen är 22 grundvattenförekomster i risk att inte uppnå god kemisk grundvattenstatus 2021. Inga grundvattenförekomster har bedömts vara i riskzonen att inte uppnå god kvantitativ status år 2021.

PFAS har påträffats i höga halter bland annat i några av de brunnar i Uppsalaåsen som försörjer Uppsala stad med dricksvatten, men även i en grundvattentäkt i Östhammars kommun. I Sverige finns inga gränsvärden för PFAS, däremot finns det åtgärdsgränser. Sedan problemet upptäcktes 2012 genomförs regelbundet provtagning på alla vattentäkter (dricksvattnet och grundvattnet) i olika delar av Uppsala kommun. Det pågår utredningar för att försöka spåra källorna i de berörda kommunerna.

Analys och bedömning

Miljökvalitetsmålet bedöms inte kunna nås till år 2020 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. I Uppsala län behöver ytterligare åtgärder genomföras för att miljökvalitetsmålet ska uppnås till år 2020. Det rör sig om en sammanhållen fysisk planering, informationsinsatser, förebyggande arbete med tillsyn, sanering av förorenade områden samt bildande av vattenskyddsområden. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

Grundvattenresurser som är viktiga för vattenförsörjningen nu och i framtiden ska ha ett bra skydd. Alla allmänna vattentäkter och övriga större vattentäkter behöver ha vattenskyddsområden. Av de 60 grundvattentäkter som rapporterats in från Uppsala län till SGU:s databas, vattentäcksarkivet, saknar 11 vattenskyddsområden. De vattentäkter som har skyddsområde i Uppsala län står för 98 procent av vattenuttaget. Många äldre vattenskyddsområden ger inte ett tillräckligt bra skydd för grundvattnet. Enligt EU:s vattendirektiv (2000/60/EG) ska det finnas vattenskyddsområden för de kommunala vattentäktarna. De äldre besluten ska ses över och uppdateras vid behov. Det är därför nödvändigt att intensifiera arbetet med att inrätta vattenskyddsområden och att se över äldre skyddsområden.

EU:s vattendirektiv och arbetet med miljömålen ökar förutsättningarna för att utvecklingen ska gå rätt håll. Det krävs dock ytterligare åtgärder och styrmedel för att uppnå miljökvalitetsmålet. Bland annat behöver miljökvalitetsnormerna för grundvatten implementeras på ett bättre sätt och tillämpningen behöver tydliggöras. Det nya åtgärdsprogram som föreslagits av Vattenmyndigheten är en viktig del i åtgärdsarbetet och en dialog om behov och åtgärder behöver föras mellan Länsstyrelsen, sektorsmyndigheter, kommuner, verksamhetsutövare, lantbrukare och intresseorganisationer.

Exploateringen av mark- och vattenresurser ökar i regionen, vilket medför ökad användning av mark lämplig för vattenförsörjning samtidigt som det finns ett ökat behov av dricksvattenuttag. En sammanhållen och genomgripande fysisk planering är därför en nödvändig förutsättning för långsiktigt hållbar användning av våra grundvattenresurser. En viktig åtgärd är att ta hänsyn till grundvattnet som en naturlig del i arbetet med översiktsplaner och detaljplaner. Framtagande av en länsövergripande vattenförsörjningsplan tillsammans med en materialförsörjningsplan skulle underlätta planarbetet och leda till en mer hållbar användning av grusåsarna som materialresurs.

Utvinningen av naturgruset görs till stor del i de mest värdefulla grundvattentillgångarna. Den långsiktiga trenden att minska naturgrusuttaget har avstannat något men insikten hos beställare och företag har ökat om behovet att använda mindre naturgrus. Tillståndsprövning av täkter styr mot minskad grusanvändning och ökad användning av berg. Den sammanställning som Sveriges geologiska undersökning gjort över områden av nationell betydelse för vattenförsörjningen visar att ökad hänsyn bör tas till viktiga grundvattenresurser vid ansökan av tillstånd för grustäkter. Det bör även ställas ökade krav på användning av ersättningsmaterial där så är möjligt.

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.

10. Hav i balans samt levande kust och skärgård

För att nå miljö kvalitetsmålet krävs ytterligare styrmedel och åtgärder. Åtgärdsarbete för att nå målet pågår, men de storskaliga problemen kräver mer omfattande åtgärder såväl lokalt som internationellt. En förutsättning för att nå målet är att även flera av de andra miljö kvalitetsmålen nås.

Resultat

Kustvattnen i länet påverkas av både lokal och storskalig övergödning. Miljögifter är ett utbrett problem som bland annat medfört kostrekommendationer på grund av dioxinhalterna i fet fisk. Havsörnen har återhämtat sig, men har fortfarande reproduktionsproblem orsakade av okända miljögifter. Vandringshinder och habitatförstöring i grunda vikar och kustmynnande vattendrag missgynnar fiskar och andra organismer och fisketrycket på vissa arter måste minska. Bestånden av flera sjöfågelarter, som ejder och gråtrut, har av okända orsaker minskat dramatiskt under de senaste årtiondena. En förutsättning för att nå målet är att även miljö kvalitetsmålen Ingen övergödning, Giftfri miljö, Levande sjöar och vattendrag samt Ett rikt växt- och djurliv nås.

God miljöstatus

På grund av övergödning har inga kustvatten i länet god ekologisk status. Fler åtgärder med syfte att minska näringsbelastningen från jordbruksmark och avlopp har genomförts under de senaste åren, bland annat inom 13 nystartade LOVA-projekt (lokala vattenvårdssatsningar) och anläggning av en ny våtmark för rening av spillvatten. Åtgärderna är dock inte tillräckliga för att ge någon mätbar effekt på tillförseln av fosfor och kväve till kusten och det är långt kvar tills uppsatta behov kan nås.

Den kemiska statusen är inte god i något av kustområdena på grund av höga halter av kvicksilver och flamskyddsmedel (polybromerade difenyletrar, PBDE). I några kustområden har även skadliga ämnen från båtbottnfärger och petroleumprodukter uppmäts i halter över gränsvärdena. Nya åtgärdsprogram för både vatten- och havsmiljöförvaltningen har tagits fram för beslut under 2015.

Ekosystemtjänster

Tillståndet för de fiskbestånd som utnyttjas för fritids- och yrkesfiske i Bottenhavet varierar mellan arterna. För abborre och strömming är läget stabilt och torsken ökar efter en långvarig nedgång. Gösen är utsatt för ett alltför hårt fisketryck och ålen är starkt hotad bland annat på grund av vandringshinder. Nya fiskerestriktioner för ål, sik, gädda och lax har införts under de senaste åren, vilket bör bidra till ökade bestånd. Yrkesfiskarna upplever att säl och skarv är ett stort och ökande problem för kustfisket..

Grunda kustnära miljöer

Grunda havsvikar är betydelsefulla för havets ekosystem, men påverkas av fysisk exploatering och övergödning. Flera projekt med syfte att återskapa lek- och uppväxtområden för kustfisk

pågår dock och under det gångna året har bland annat en ny våtmark färdigställts, med funktion både som näringsfälla och reproduktionsplats för fisk.

Främmande arter och genotyper

Flera främmande arter är redan talrika i länets kustvatten, men kunskapen om effekterna på havets ekosystem är dålig. En ny musselart är sedan 2011 etablerad i anslutning till Forsmarks kärnkraftverk och dess spridning och miljöpåverkan måste bevakas.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Det småskaliga yrkesfisket har minskat under flera årtionden och medelåldern bland det cirka 20 aktiva yrkesfiskarna är hög. Det finns en risk för en nedgång kommande år och att levande fiskelägen försvinner, eller ersätts med bostäder och fritidshus.

Analys och bedömning

Miljökvalitetsmålet bedöms inte kunna nås till år 2020 med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder. Åtgärdsarbete för att nå miljökvalitetsmålet pågår, men de storskaliga problemen med övergödning, miljögifter, fysisk påverkan och spridning av främmande arter kräver mer omfattande åtgärder såväl lokalt som internationellt. Återhämtningsprocesserna är oftast långsamma och i vissa fall saknas effektiva åtgärder för att komma till rätta med problemen. Det går därför inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön.

För att nå miljökvalitetsmålet krävs ytterligare styrmedel och åtgärder. Det rör sig bland annat om ökade insatser inom tillsyn och prövning av verksamheter enligt miljöbalken, skärpt lagstiftning för vattenverksamhet, utvecklad fiskeförvaltning, samt åtgärder för ål, öring och andra hotade arter och stammar. Vidare behöver arbetet med skydd, restaurering och förvaltning av marina natur- och kulturvärden förstärkas. Även förebyggande arbete i form av information, utbildning och riktade miljöstöd inom lantbruket är viktiga åtgärder för att nå miljökvalitetsmålet. I många fall krävs internationella insatser, bland annat inom sjöfarten för att minska spridning av främmande arter och fartygens utsläpp av kväveföreningar.

Exploateringen av mark- och vattenresurser ökar i regionen. Byggnation och muddring vid stränder och i grunda havsområden leder till en försämrad livsmiljö för djur och växter, och risken för utsläpp av gödande och miljöfarliga ämnen ökar. En sammanhållen och genomgripande fysisk planering är därför en nödvändig förutsättning för långsiktigt hållbar förvaltning av våra havs-, kust- och skärgårdsområden. Arbetet med statliga havsplaner för yttre havsområden pågår, och i kustzonen behöver kommunerna arbeta aktivt med långsiktig planering för hållbart nyttjande av den känsliga miljön.

Vatten- och havsmiljöförvaltningen driver utvecklingen åt rätt håll. Nya åtgärdsprogram för både vatten- och havsmiljöförvaltningen börjar gälla år 2016 och omfattar nödvändiga praktiska åtgärder och styrmedel för att nå miljökvalitetsnormerna för vatten. För att miljökvalitetsmålet

ska utvecklas positivt, är det avgörande att havsmiljödirektivets och vattendirektivets åtgärdsprogram genomförs.

De nya programperioderna för Havs- och fiskeprogrammet och Landsbygdsprogrammet startar i praktiken 2015 och är viktiga styrmedel för hur olika aktörer kan arbeta med åtgärder som påverkar miljömålet Hav i balans samt levande kust och skärgård.

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra

11. Myllrande våtmarker

Våtmarker har i stor utsträckning försvunnit eller påverkats negativt av dikningar och annan mänsklig påverkan. Bevarande, skydd och skötsel av värdefulla våtmarker är viktigt så att deras ekosystemtjänster, biologiska mångfald och kulturhistoriska värden upprätthålls

Resultat

I Uppsala län finns många olika typer av våtmarker. Kunskaperna om länets våtmarker ökar successivt, dels genom riktade inventeringar och miljöövervakning, men även genom kartläggning av våtmarkernas historiska utbredning. Många våtmarker som har en historia av hävd genom slåtter och bete växer idag igen, vilket medför att den biologiska mångfalden minskar. Få arter och naturtyper med koppling till våtmarker i EU:s art- och habitatdirektiv har en gynnsam bevarandestatus nedom fjällen. Länsstyrelsen arbetar med att genomföra åtgärder inom länets våtmarker såväl inom som utanför skyddade områden.

I Uppsala län har under de senaste två hundra åren mer än 50 procent av våtmarksarealen försvunnit genom utdikning. Utdikningens syfte har varit att tillförskansa sig ny odlingsmark men även att förbättra redan brukade marker genom att göra dem torrare. Den landskapsförändring som skett i och med dräneringen av våtmarkerna har dessutom påverkat betydande arealer i dess omgivning som till exempel sumpskogar.

En stor del av länets värdefulla våtmarker som pekats ut i myrskyddsplanen har skyddats i form av naturreservat eller inom Natura 2000-område men ännu återstår visst arbete. Under 2014 skyddades myrskyddsplanobjektet Strönningsvik som naturreservat, och flera myrskyddsobjekt är på väg att skyddas.

Inom både jordbruket och skogsbruket finns det ekonomiskt bidrag att söka för restaurering och anläggning av våtmarker. Våtmarkernas syfte är då huvudsakligen att gynna den biologiska mångfalden och att minska övergödningen av sjöar och hav. Arbetet med anläggning och återställning av våtmarker går långsamt och behovet av våtmarker i länets odlingslandskap är stort. Många våtmarker anläggs, men inte alltid på rätt plats för att bidra till att uppfylla miljömålen. Det är svårt att få till stora våtmarker i rätt lägen. Ofta beror det på gamla markavvattningsföretag som är kostsamma i tid och pengar att omförhandla.

Myllrande våtmarker har direkta kopplingar till ett flertal andra miljömål, däribland Levande skogar, Ett rikt odlingslandskap, Levande sjöar och vattendrag samt Ett rikt växt- och djurliv.

Analys och bedömning

Miljö kvalitetsmålet bedöms som svårt att nå i Uppsala län, ytterligare eller förändrade styrmedel behövs för att öka möjligheterna att uppnå målet. Det går inte att se en tydlig riktning

för utvecklingen i miljön eftersom positiva och negativa utvecklingsinriktningar tar ut varandra. Exploateringsstrycket i regionen riskerar att medföra negativ utveckling för våtmarkerna medan restaureringsåtgärder som pågår bidrar till en positiv utveckling för dem. Våtmarkerna är viktiga ur flera aspekter, däribland biologisk mångfald, som utjämnare av stora vattenflöden på landskapsnivå, men också genom att minska halter av näringsämnen, metaller och föroreningar i vatten.

Idag råder ett generellt markavvattningsförbud i länet, men befintliga diken har fortfarande en negativ påverkan på våtmarkerna. Såväl den senaste tidens översvämningar som befaradeframtida översvämningar ökar intresset för rensningar av befintliga diken. Det leder till att markavvattningsförbudet ifrågasätts allt mer och fler röster börjar höras för nydikning av både jordbruksmark och skog.

Arbetet med våtmarkerna behöver intensifieras och ytterligare åtgärder behöver genomföras för att målet ska kunna nås. Framför allt måste större areal våtmark i både skogs- och odlingslandskapet skyddas, restaureras och återskapas. Det är även viktigt med information och uppsökande verksamhet för att stötta markägare som vill arbeta med våtmarker. Rådgivning och information om våtmarkernas värden till markägare och verksamhetsutövare är i och med detta en-viktig åtgärd för att nå miljömålet.

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.

12. Levande Skogar

Det finns hot mot värdefulla skogsmiljöer delvis beroende på otillräckliga resurser. Miljöhänsynen behöver förbättras. Uttag av skogsbränsle är positivt ur klimatsynpunkt men kan riskera markförsurning och körsador och ha negativ inverkan på biologisk mångfald.

Resultat

Grön infrastruktur, gynnsam bevarandestatus samt hotade arter och återställda livsmiljöer

Arealen skyddad skog och de strukturer (död ved, lövträd, gamla/grova träd och gammal skog) som behövs för bevarande av biologisk mångfald är långt ifrån de nivåer som krävs enligt vetenskapliga rekommendationer. Den ersättningsmark som staten har erhållit från Sveaskog och som ska användas för att ersätta skogsbolag som avstår mark vid reservatsbildning kommer att leda till en ökad areal skyddad mark i länet. I dagsläget är resurserna för att bevara och sköta värdefulla skogsmiljöer otillräckliga. Av de skogliga naturtyper som är utpekade i art- och habitatdirektivet förekommer elva i länet och av dessa har endast en gynnsam bevarandestatus. Av direktivets skogsarter förekommer femton arter i länet, varav sex har gynnsam bevarandestatus. Skogar med lång kontinuitet avverkas fortfarande och vi ser en fragmentering av landskapet vilket försvårar överlevnaden för hotade arter. Skötsel av ett antal av länets skyddsvärda träd har pågått under året.

Skogsstyrelsen ser fortsatt brister i miljöhänsynen vid skogsbruk. Mycket arbete pågår för att förbättra miljöhänsynen i skogsbruket. Påverkan av hänsynskrävande biotoper följer samma trend som de senaste åren med stor negativ påverkan på nära en femtedel av objekten. Stor negativ påverkan av skyddszoner förekommer fortfarande på en tiondel av objekten.

Skogsstyrelsen skärpte 2014 tillsynen enligt SVL § 30, något som förhoppningsvis visar sig ha positiva effekter längre fram. För att hantera ärenden som berör arter i artskyddsförordningen har ett arbetssätt tagits fram i samarbete med Länsstyrelsen. Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen medverkar i projektet "Grön infrastruktur" där man strävar för ett fungerande landskap i fråga om att bevara biologisk mångfald och ekosystemtjänster. Arbetet med att ta fram regionala handlingsplaner inom projektet har påbörjats och beräknas vara klart till 2017.

Skogsmarkens egenskaper och processer

Resultaten av hänsynsuppföljningen tyder på att det fortfarande finns mycket som kan förbättras. Transporter över vattendrag ligger på en fortsatt hög nivå och skador vid transport över vatten sker i nära hälften av objekten. Genom den branschgemensamma körskadepolicyn och en gemensam målbild kring körsador hoppas vi snart se ett förbättrat läge när det gäller problemen med körsador.

Bevarade kulturmiljövärden

Skador på forn- och kulturlämningar i skogen i samband med skogsbruk sker fortfarande men har minskat under 2014. Oregistrerade kulturlämningar upptäcks fortlöpande i länets skogar och skulle behöva kartläggas för att bäst kunna bevaras. Inventeringen Skog och Historia ligger nere sedan 2007 och behovet av en fortsatt inventering är stort.

Analys och bedömning

Skogsstyrelsen bedömer att målet inte kommer att nås till år 2020 i Uppsala län med idag beslutade och planerade styrmedel. Tillräckliga medel saknas för att ge de biologiskt mest värdefulla skogarna formellt skydd. Åtgärder för att förbättra miljötillståndet i skogen pågår men är inte tillräckliga. Samverkan med sektorn är viktig i arbetet för att nå positiva effekter. Konstruktiva initiativ från näringen har kommit under året, till exempel i Dialogprojektet. Regeringsuppdraget Skogsriket har satsningar som ger möjligheter att nå ett bättre miljötillstånd i skogen inom områden som miljöhänsyn och friluftsliv. Det finns både positiva och negativa tendenser vilket leder till att den samlade bedömningen blir att utvecklingen är neutral.

Skötsel och skydd av värdefull skog

Värdefulla skogar behöver få formellt skydd för att målet Levande skogar ska kunna nås. Resurserna för områdesskydd har länge varit helt otillräckliga och en ökning av anslaget skulle kunna leda till förbättrade förutsättningar för ökad måluppfyllelse. Det behövs tillskott av resurser för ersättning till skogsägare, men också för skötsel av värdefulla områden och restaurering av naturvärden. Mer resurser för ökat förebyggande arbete i form av granskningar av avverkningsanmälningar, naturvärdesinventeringar och samråd vore också önskvärt.

Information, samverkan och kompetenshöjning

Information till markägare och verksamhetsutövare inom skogsbruket är nödvändigt för att nå ett bättre miljötillstånd i skogen. För att bevara markens egenskaper och motverka att värdefulla naturmiljöer skadas krävs ökade resurser till informationsinsatser så att hänsynen vid skogsbruk ökar och att prioriteringen av lämnad hänsyn blir bättre. Under 2015 har återkoppling till yrkesverksamma på bland annat miljöhänsyn genomförts. Målbilder för god miljöhänsyn infördes i skogsbruket 2014 och tillsammans med återkoppling på hur man lyckats med miljöhänsyn vid skogliga åtgärder så leder det förhoppningsvis till förbättringar på sikt. Nya KOMET, är ett kompletterande arbetssätt för att fånga upp fastighetsägare som är intresserade av områdesskydd. Arbetssättet började användas under 2015 och är gemensamt för Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen.

Prioriteringar

För att få största möjliga nytta av arbetet med områdesskydd bör vi fortsätta arbeta efter den lokala prioriteringen "Strategi för formellt skydd av skog i Uppsala län". Den kombineras med länets åtgärdsprogram för hotade arter.

Bedömning av miljö kvalitetsmålet

NEJ Miljö kvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.

13. Ett rikt odlingslandskap

En grundläggande förutsättning för att miljömålet ska kunna uppfyllas är att det finns aktiva lantbrukare i länet. Den ekologiska odlingen ökar i länet, arealen betesmark och slåtteräng minskar dock.

Resultat

Variationsrikt odlingslandskap

Miljöersättningar till lantbrukare och ökande efterfrågan från marknaden har medfört att den ekologiska produktionen i Uppsala län har stärkts för varje år. Den ökade ekologiska produktionen resulterar i sin tur i en ökad ekologisk variationsrikedom i landskapet och en större biologisk mångfald på åkermarken samt i dess närmaste omgivning (1).

Skötsel och restaurering av värdefulla naturbetesmarker och slåtterängar som börjat växa igen är en viktig åtgärd för att bevara ett variationsrikt odlingslandskap. Under 2012 - 2014 gjorde Länsstyrelsen insatser med riktad rådgivning till lantbrukare med igenvuxna värdefulla betes- och slåttermarker. Trots det har arealen betesmark minskat mellan 2013 och 2014. Minskningen kan bero på att det inte var möjligt att söka nya miljöersättningar för betesmarker och slåtterängar under 2014 och att flera miljöersättningar tog slut 2013.

Arealen slåtterängar med höga natur- och kulturvärden har minskat de senaste två åren. Under 2014 fanns i Uppsala län 143 hektar äng med särskilda värden i miljöersättningen. Det är en minskning med 32 procent jämfört med toppåret 2012.

Restaurering och skapande av våtmarker i odlingslandskapet pågår i länet. Under 2012 och 2014 bedrev Länsstyrelsen riktad rådgivning för att öka intresset för anläggning av våtmarker.

Insatser i länet för hotade arter knutna till odlingslandskapet är bland annat det aktiva arbetet som pågår för att förbättra mnemosynefjärilens livsmiljöer (2).

Åtgärder för att gynna fågelarter knutna till odlingslandskapet är bland annat att anlägga så kallade mångfaldssträckor och fågelåkrar. Dock minskar anläggningstakten av dessa i länet. Det beror sannolikt på att det inte längre finns möjlighet att söka ekonomiskt bidrag för dessa åtgärder via EU:s stödprogram Landsbygdsprogrammet.

Bevarade natur- och kulturmiljövärden

Kulturspårerna i landskapet är viktiga för den biologiska mångfalden eftersom de har vårdats under lång tid och därför blivit värdefulla livsmiljöer för många växter och djur. Det gick tidigare att söka ekonomiskt stöd för kulturspår i odlingslandskapet via EU:s stödprogram landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen har genom kontroller av stödprogrammet visat att kulturspårerna hotas av igenväxning, och ser att det finns behov av att göra flera undersökningar om hur kulturspårernas tillstånd ser ut idag. Möjligheten till stöd för detta saknas i nuvarande landsbygdsprogrammet (2014-2020).

Kultur- och bebyggelsemiljö

Utvald miljö fanns med i landsbygdsprogrammet under föregående programperiod men inte i det nya landsbygdsprogrammet (2014-2020). Det finns några pågående åtagande inom utvald miljö kvar i Uppsala län.

Analys och bedömning

Det är inte möjligt att nå målet 2020 med idag beslutade styrmedel. Det pågår åtgärder som förväntas påverka utvecklingen av miljötillståndet, men det tar tid innan åtgärdernas effekt får genomslag och kan utläsas. Upplandstiftelsen genomför flera insatser för ett ökat friluftsliv i länet och det påverkar miljömålet i positiv riktning. Länsstyrelsen har jobbat med friluftsanpassning i Hjälstavikens naturreservat, där till exempel ett gömsle för det rörliga friluftslivet har byggts.

Länets mjölk- och nötköttproducenter är väldigt viktiga för att miljömålet ska nås. Lantbrukarnas riksförbunds (LRF:s) satsningar på jordbruksföretag förväntas leda till bättre lönsamhet för lantbrukarna, vilket också förväntas ge positiv effekt på möjligheterna att nå miljömålet.

Styrmedel

Landsbygdsprogrammet är ett viktigt styrmedel för att bevara och stärka miljömålet ett rikt odlingslandskap.

En livskraftig lantbrukssektor i länet är en förutsättning för att klara miljökvalitetsmålet Ett rikt odlingslandskap. Ersättningar och miljöinvesteringar inom Landsbygdsprogrammet är viktiga verktyg i arbetet med att bevara livskraftiga lantbruk i länet.

I det nya landsbygdsprogrammet som införs under 2015 och 2016, finns inte längre ersättningen för skötsel av natur- och kulturmiljöer i odlingslandskapet. Både Jordbruksverket och länsstyrelsernas organisation för regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet (RUS) gör bedömningen att borttagandet av detta stöd innebär betydligt försämrade möjligheter att nå målet för ett rikt odlingslandskap.

Länsstyrelsen ser det som ett problem att man nu inte kan få någon ersättning från det gällande Landsbygdsprogrammet för att rusta gårdsgårdar, smedjor och lador.

Det saknas i dagsläget ekonomiska styrmedel för bevarande av natur- och kulturmiljövärden samt för kultur- och bebyggelsemiljöer inom landsbygdsprogrammet (2014-2020). Detta påverkar möjligheterna att nå miljömålet negativt.

Information

Länsstyrelsen satsar mycket på information till lantbrukare och boende på landsbygden för att öka måluppfyllelsen. Bland annat har information om skötsel och restaurering av våtmarker spridits vid rådgivningar och kurser. Länsstyrelsen informerar även via sociala medier och e-post utskick om aktiviteter för landsbygden i länet. Länsstyrelsen har de senare åren satsat

mycket på riktad information om naturliga betesmarker, exempelvis en kurs om restaurering av uppländska betesmarker samt en föreläsning om fårskötsel.

Referenser

1. Åtgärder för att gynna biologisk mångfald i slättbygder, Smith m.fl. 2011
2. Faktablad för mnemosynefjärilen.
http://www.upplandsstiftelsen.se/UserFiles/Archive/508/Mnemosynefjaril_faktablad_UppsalaLan2015.pdf

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljötillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra

15. God bebyggd miljö

Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Åtgärder som har genomförts under de senaste åren har ännu inte fått genomslag på utvecklingstrenden för miljötillståndet, men åtgärdsarbete pågår och ytterligare åtgärdsbehov är identifierade

Resultat

Flera av kommunerna i länet saknar aktuella program eller planer för att ta till vara och utveckla grönsstruktur, kulturmiljövärden och estetiska värden i bebyggda miljöer, även om trenden är svagt ökande. Dessa frågor är viktiga att behandla och ta hänsyn till vid planering och byggande, antingen via särskilda program eller i översiktsplaner.

Kommunernas fysiska planering är ett viktigt instrument för att uppnå miljö kvalitetsmålet. De kommunala översiktsplanerna spelar här en viktig roll, och därför är det positivt att flertalet av länets kommuner har aktuella kommunomfattande översiktsplaner och att de kommuner som inte har aktuella översiktsplaner arbetar med att ta fram nya.

I Uppsala kommun har ett nytt kulturmiljöprogram tagits fram. Programmet är dock inte antaget i kommunfullmäktige. Med hjälp av planerade indikatoruppdatering i programmet finns möjligheten för kommunen att följa utvecklingen av tillståndet för kulturmiljön. I arbetet med ny översiktsplan har Uppsala kommun vidare formulerat ställningstaganden gällande riksintresseområden för kulturmiljövärden, samt tagit fram en innerstadsstrategi som bland annat beskriver hur kulturmiljöer ska bevaras och utvecklas. Uppsala kommun har samtidigt en hög tillväxttakt vilket fortsättningsvis kommer att ställa stora krav på hanteringen av kulturmiljövärden.

Analys och bedömning

Det är inte möjligt att nå miljö kvalitetsmålet till 2020 med i dag beslutade styrmedel. Många kraftfulla åtgärder inom olika områden krävs för att vi ska kunna närma oss målet. Insatser krävs på såväl nationell som regional och kommunal nivå. Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Åtgärder som har genomförts under de senaste åren har ännu inte fått genomslag på utvecklingstrenden för miljötillståndet, men åtgärdsarbete pågår och ytterligare åtgärdsbehov är identifierade. Därmed bedöms utvecklingsriktningen vara neutral.

Mycket arbete har gjorts och görs inom området God bebyggd miljö, till exempel i arbetet med översiktsplaner och i klimat- och energifrågor. En anledning till att målet inte bedöms kunna nås är de varierande resurser kommunerna har att avsätta för program och strategier. Ett pågående arbete som påverkar måluppfyllelsen positivt är att en materialförsörjningsplan och en vattenförsörjningsplan kommer att tas fram för länet. Detta i ett försök att styra användningen av länets grusåsar till ett mer hållbart nyttjande. Arbetet med att gå igenom och revidera riksintressebeskrivningarna för kulturmiljövärden i Uppsala län har avslutats, och resultatet har sänds till Riksantikvarieämbetet för beslut. Det nya materialet har haft direkt positiv inverkan i

Uppsala kommuns arbete med ny översiktsplan, och bör därmed redan kunna bedömas ha inneburit ett bättre genomslag för kulturmiljön i den fysiska planeringen.

Åtgärder för att närma oss miljö kvalitetsmålet behövs bland annat vad gäller buller, grönsstruktur och kulturmiljö. Åtgärder för bättre inomhusmiljö, avfallshantering samt för minskat uttag av naturgrus är också viktiga. Vidare är det viktigt att den fysiska planeringen grundas på relevanta, aktuella och väl avvägda planeringsunderlag. Viktigt är också att underlagen är anpassade till den fysiska planeringens behov. Det krävs att planeringsunderlag tas fram, uppdateras kontinuerligt och tillgängliggörs, samt att dessa används och ligger till grund för styrande dokument. Antikvarisk kompetens saknas i många kommuner. Kompetensfrågan är av stor betydelse för kulturmiljövärdenas genomslag i den fysiska planeringen.

Enligt den nya plan- och bygglag som trädde i kraft år 2011 (PBL 2010:900) ska det av översiktsplanen framgå hur kommunen i den fysiska planeringen avser att ta hänsyn till och samordna översiktsplanen med relevanta nationella och regionala mål, planer och program av betydelse för en hållbar utveckling inom kommunen. Hittills har endast två kommuner i Uppsala län antagit en översiktsplan enligt nya PBL. Dessa planer antogs hösten 2013 respektive våren 2014. De nya bestämmelserna angående översiktsplanens behandling av nationella mål har därför endast i begränsad omfattning fått genomslag i kommunernas detaljplanering eller i andra beslut.

Bedömning av miljö kvalitetsmålet

NEJ Miljö kvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEUTRAL Det går inte att se en tydlig riktning för utvecklingen i miljön. Under de senaste åren har inget av betydelse skett och/eller det går inte att se någon tydlig utveckling för miljö tillståndet nu eller framåt de närmaste åren; alternativt positiva och negativa utvecklingsriktningar inom målet tar ut varandra.

16. Ett rikt växt- och djurliv

Det finns en stor medvetenhet i länet om värdet av att bevara biologisk mångfald. Många olika aktörer arbetar med att skydda, sköta och värna naturtyper och arter. Trots detta förloras biologisk mångfald i samma utsträckning som tidigare och det krävs ännu större insatser för att trenden ska vändas

Resultat

Gynnsam bevarandestatus och genetisk variation

ArtDatabankens nationella bedömning är att det inte har skett någon märkbar förbättring för den biologiska mångfalden i Sverige². Hastigheten med vilken vi förlorar artmångfald har varit konstant de senaste 15 åren. Antalet hotade arter i Uppsala län var 418 enligt rödlistan 2005 och 456 i rödlistan för 2015³. Ökningen beror delvis på att fler arter har bedömts.

ArtDatabanken lyfter fram att de största hoten mot arterna i skogen är en tätare skog och skogsavverkning. I jordbrukslandskapet är de största hoten igenväxning av betesmarker och ängar. De viktigaste åtgärderna är större hänsyn vid skogsavverkningar, skogsskydd, naturvårdsbränningar, skapande av död ved samt hävd av betes- och slåttermarker och småbiotoper.

Länsstyrelsen har under 2015 tagit fram ett underlag för vilka arter och naturtyper som Uppsala län har ett stort ansvar att bevara. 14 ansvarsnaturtyper och 212 ansvarsarter har pekats ut. I underlaget beskrivs hotet mot arterna och deras livsmiljöer, liksom tänkbara åtgärder för att förbättra livsvillkoren för arterna. Underlaget kommer att användas i Länsstyrelsens naturvårdsarbete och för att inspirera andra aktörer att arbeta med biologisk mångfald⁴.

I flera av länets kommuner är exploateringstrycket hårt. För att sprida information om vikten av att ta hänsyn till arter och naturtyper samt ekosystemtjänster har Länsstyrelsen anordnat träffar för kommunernas tjänstemän och politiker.

Påverkan av klimatförändringar

Länsstyrelsen har tillsammans med ornitologer och Lunds Universitet under 2002-2013 genomfört en regional utvärdering av standardrutter för fåglar⁵. Enligt denna kan man se att sydliga arter har haft en mer positiv utveckling än de nordliga fåglarna som föredrar lägre temperaturer.

² Sandström, J., Bjelke, U., Carlberg, T. & Sundberg, S. 2015. Tillstånd och trender för arter och deras livsmiljöer – rödlistade arter i Sverige 2015. ArtDatabanken rapporterar 17. ArtDatabanken, SLU Uppsala

³ Artfakta 2015, ArtDatabanken

⁴ Ansvarsarter och ansvarsnaturtyper i Uppsala län. 2015. Länsstyrelsens meddelandeserie 2015:03

⁵ Douhan, B. & Schmidt, P. 2015. Häckande fåglar i Uppsala län – länstrender för arter och miljöindikatorer baserat på häckfågelrutter 2002 – 2012. Länsstyrelsens meddelandeserie 2015:06. Länsstyrelsen i Uppsala län

Under året har fenologiövervakning startats upp i länet. Denna kommer på sikt att ge information om förändringar i växtsäsongens längd i länet och kan bidra med viktig information i klimatarbetet.

Grön infrastruktur

Skydd och skötsel av naturreservat och Natura 2000-områden är viktiga insatser för att skapa en grön infrastruktur. Under 2015 har Länsstyrelsen inom skyddade områden satsat på frihuggning av grova träd, restaurering av svämskogar samt återskapa fria vandringsvägar för vattenlevande organismer. Reservatsbildning har fokuserats på skog och våtmark.

Skogsstyrelsens rådgivning och stöd till skogsägare är viktiga delar för att vardagslandskapet ska fungera som spridningskorridor för arter.

En regional handlingsplan för Landsbygdsprogrammet har tagits fram⁶. I denna framhålls att en av prioriteringarna är att återställa, bevara och främja ekosystem kopplade till jord- och skogsbruk. Detta ska åstadkommas genom kompetensutveckling av lantbrukare, miljöersättningar och miljöinvesteringar. Viktiga delar är att få till fler betes-, slåtter- och våtmarker, samt att skötseln av dessa är anpassade så att naturvärdena kan utvecklas.

Tätortsnära natur

Länets kommuner, ideella organisationer och myndigheter arbetar med att tillgängliggöra natur och naturupplevelser.

Under 2015 har tio LONA-projekt (lokala naturvårdssatsningar) fått medel. De flesta av dessa fokuserar på att se till att allmänheten ska ha tillgång till tätortsnära natur, skapa attraktiva friluftsområden och tillgängliggöra naturen.

Analys och bedömning

Målet är inte möjligt att nå till 2020 med idag beslutade och planerade styrmedel och åtgärder. Trots omfattande insatser av brukare, markägare, ideella föreningar och myndigheter är utvecklingen för miljömålet negativ. Det saknas till stor del indikatorer för att göra en analys på länsnivå. Länsstyrelsens bedömning är att ArtDatabankens slutsatser i Rödlistan och rapporteringen av Art- och habitatdirektivet⁷ på nationell nivå även gäller för länet.

Jordbrukslandskapet och skogen har störst andel både vanliga och rödlistade arter. Det krävs omfattande insatser för att vända trenden för dessa miljöer.

---

⁶ Regional handlingsplan för landsbygdsprogrammet och havs- och fiskeriprogrammet 2014-2020. Länsstyrelsen i Uppsala län Version 2015-08-31

⁷ Eide, W. (red.) 2014. Arter och naturtyper i habitatdirektivet – bevarandestatus i Sverige 2013. ArtDatabanken SLU, Uppsala.

Styrmedel

Förändrade och ytterligare styrmedel behövs för att markägare och verksamhetsutövare ska ta mer hänsyn till biologisk mångfald vid exploatering och markanvändning. Hänsyn innebär i de flesta fall små kostnader och i ett långsiktigt perspektiv är detta en samhällsinvestering i och med de ekosystemtjänster som naturen ger.

Det finns stora behov av skydd och skötsel för flera naturtyper, bland annat för sötvattens- och havsmiljöer.

Prioriteringar i länet 2016

Länsstyrelsen kommer tillsammans med andra aktörer att satsa på att genomföra den regionala handlingsplanen för landsbygdsprogrammet. Det som särskilt är kopplat till miljömålet är kompetensutveckling till lantbrukare för att fler betes- och slåttermarker ska hävdas och fler våtmarker ska anläggas och skötas.

Skydd av skog är av hög prioritet för Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen. Under 2016 kommer resurser att läggas på att färdigställa reservatsbeslut för mark som har köpts in eller betalats intrång för. Myndigheterna kommer vidare att satsa på att informera markägare om möjligheten att själv föreslå områden som bör skyddas inom arbetet med kompletterande arbetsmetod för skydd av värdefull skog.

Inom skötsel av naturreservat kommer ansvarsnaturtyperna svämskogar, ädellövmiljöer, aspmiljöer och betes- och slåttermarker att prioriteras. Vidare kommer Naturkartan att lanseras. Detta är en app som presenterar ett antal naturreservat där det har satsats mycket på tillgängliggörande. Flera andra aktörer arbetar också med att informera om besöksmål, exempelvis Upplandsstiftelsen, Biotopia och ideella föreningar.

Inom arbetet med åtgärdsprogram för hotade arter kommer resurser att läggas på att samarbeta med skogsbolag kring hotade arter, bland annat gölgroda och aspinsekter. En viktig åtgärd för fisken asp är att ta bort vandringsvägar. Under 2016 kommer ett aspprojekt i Mälaren att startas upp.

Det planerade uppdraget inom grön infrastrukturuppdraget kommer att genomföras i bred samverkan.

Bedömning av miljökvalitetsmålet

NEJ Miljökvalitetsmålet är inte uppnått och kommer inte kunna nås med befintliga och beslutade styrmedel och åtgärder

NEGATIV Utvecklingen i miljön är negativ. Under de senaste åren har insatser i samhället skett som motverkar miljökvalitetsmålet och/eller det går att se en negativ utveckling i miljötillståndet nu och för de närmaste åren.